

# מכת שולית למנהיגות ציבורית

ישראל סדן חיפש פתרון לנוער הדתי וייסד את הישיבה התיכונית הראשונה בארץ, שם לימד שירה, סיפק חינוך לכול ויזם לימודי מחשבת ישראל. עשרים שנים לפטירתו / עפרה מטל



גישה שעודדה חברות אמיתיות בין בני עיירות הפיתוח ובני הערים הגדולות. ישראל סדן נוסא דברים במדרשייה, 1990

צילום: באדיבות מדרשיית נעם כפר סבא

מעורבותו של הציבור הרתי בכל תחומי החיים במדינה נראית כיום מובנת מאליה, אך כעשר שנים לפני הקמת המדינה המצב היה שונה לחלוטין. באותה תקופה משבר קשה פקד את החינוך הרתי. מגמה של חילון וחידרת אידיאולוגיות זרות פשטה בקרב הרור הצעיר עד שהיו שהתביישו ללכת עם כיפה ברחובות. רק מעטים המשיכו את דרך החינוך הרתי. התחושה הייתה שתוך שנים אחדות יבוא הקץ על העולם הרתי, ואם יישארו מעט הנאמנים לתורת ישראל הרי שהם יהיו כת שולית שאין לה משמעות בחיי כלל האומה.

תלמיד תיכון בשם ישראל קו'ניצקי (סדן) ראה את הבעיה והחל לחשוב על פתרונות. הוא הצטרף למיכאל ליברמן, ויחד החליטו להקים את תנועת "נוער המזרחי" בעידודו של הרב מאיר ברלין (בר-אילן), נשיא המזרחי. היה זה כשמונה שנים לפני הקמת המדינה.

ה"נוער המזרחי" שם לעצמו למטרה ללכד את הנוער העברי סביב הרעיון של הקמת מדינה עברית בארץ ישראל המושטת על יסודות התורה. הסיסמה שנבחרה לתנועה הייתה "תורה, ישראל, ציון", והחברים בה היו "כל הנאמן לתורת ה', לעם ישראל ולארץ ישראל".

## פנימייה של קודש וחול

סדן ביקש להעמיק את הזהות התורנית של אנשי הארגון ולפעול למען הגברת לימוד התורה בין חבריו. בביטאון התנועה, הנושא את השם "חזון", הפיץ את רעיונותיו: רקמת חוט השדרה של עם, פרושה הקמת דור של תלמידי חכמים בעלי אפשרות לבחור בדרך של חיים פרודוקטיביים בכל ענפי החיים הרבים והשונים... צריך לעצב דמות חדשה של נער עברי - בן תורה הנושא ברמה את אמונתו הדתית ואיננו נופל במאומה בהשכלה ובהכשרה כללית מבן גילו שהקדיש כל זמנו ללימודים תיכוניים בלבד.

בשנת תש"ד, במדורו הקבוע "על הסדן", העלה לראשונה את הרעיון של מיסוד הישיבה התיכונית. בשעתו היה מדובר ברעיון חדשני ונועז. המוסד שעליו דיבר סדן נועד לשלב לימודי גמרא ברוח הישיבות בשעות הבוקר עם לימודי תיכון כלליים אחר הצהריים, הכוללים לימוד מדעים ברמה גבוהה ובחינות בגרות. המטרה הייתה להצמיח בני תורה בעלי השכלה רחבה, שישתלבו בכל תחומי החיים הציבוריים: הן בעולם התורה והן בתעשייה, בביטחון, בכלכלה ובהתיישבות. מספר חברו לספסל הלימודים בתיכון, צבי ברכיה:

כבר בשחר נעוריו היה אצור בו דחף מתפרץ להורות ולהטיף כש"אביזרי העזר" שלו היו כושר דיבורו המעולה וסגנון כתיבתו הנמלץ משהו... אנו, חבריו, בני גילו, התייחסנו להטפותיו, להגיגיו ולרעיונותיו, במידה לא מועטה של הומור סלחני. לא היה בכך משום שמץ של ביטול או ספקנות לגבי עצם האפשרות של מימושן של התוכניות שאותן הגה, וזאת מן הטעם הפשוט שמלכתחילה התייחסנו אליו כמי שכוחו בפיו, בחלומותיו, אך בשום אופן לא כאיש מעשה אשר יוציאם אל הפועל.

והנה רק עם חלוף השנים ובהדרגה, תוך השתאות גדלה והולכת, נוכחנו עד כמה ברוך כישרונו היה האיש הזה. שיעורו כאיש המעש, כמגשים בפועל, תאם להפליא את סגולותיו כחווה וכהוגה.

וכך, בשנת תש"ה הקים ישראל סדן בפרדס חנה את הישיבה התיכונית הראשונה בישראל, "מדרשיית נוער המזרחי" (נע"ם) בראשי תיבות, אב הטיפוס והדגם לישיבות התיכוניות הרבות שקמו בעקבותיה. את התלמידים למחזור הראשון גייס באמצעות

ביקורי בית שערך אצל חניכיו מ"נוער המזרחי", ובראשות הישיבה הציב את הרב יהושע יגל. ישיבת בני-עקיבא בכפר הרא"ה הוקמה כבר בשנת ת"ש, אך לא כשייבה תיכונית אלא כשייבה עם לימודי קודש בלבד. הרב נריה מלכתחילה לא רצה שילמדו לימודים כלליים ומדעיים וייגשו לבחינות בגרות. רק בשנת תשי"ט, 14 שנים לאחר שקמה המדרשייה, הפכה כפר הרא"ה לישיבה תיכונית המשלבת גם לימודים כלליים ובחינות בגרות בתוך הקמפוס של הישיבה.

## מהפכה שוויונית

במשך כל שנות כהונתו כמנהל ה"מדרשייה" שם לו סדן למטרה לא לנעול דלת בפני תלמידים עניים, "שמהם תצא תורה". הוא אפשר לימודים וחיים בצוותא של תלמידים מכל הגלגות ומכל שכבות האוכלוסייה. סדן קלט למוסדות מדרשיית נעם תלמידים מאירופה, בנים של פליטי השואה, בני עליות מתימן, ממרוקו ועוד. לא מעט תלמידים, בנים להורים מעוטי יכולת, זכו להנחות משמעותיות בשכר הלימוד וקיבלו יחס שוויוני כמו תלמידים אמידים מתל-אביב או מארה"ב. המחנכים במוסד ואף ראש הישיבה בעצמו לא ידעו מי בעל יכולת כלכלית ומי אינו.

גישתו זו יצרה חברות אמיתית בין בני עיירות הפיתוח ובין בני הערים הגדולות. בזכות רבים הצליחו להגיע לעמדות מפתח והשפעה בכל תחומי החיים של עם ישראל - ראשי ישיבות גבוהות, ישיבות הסדר וישיבות תיכוניות, רבנים, מחנכים, רופאים, מדענים, כלכלנים, אנשי ביטחון המדינה, התיישבות ועוד. האינטגרציה שיצר סיפקה קרש לפיצה משמעותית לתלמידים שלא היו מקבלים זאת במקום אחר.

תרומה משמעותית נוספת של סדן לתחום החינוך הייתה ביוזמה ללמוד באופן שיטתי את מקצוע "מחשבת ישראל". עוד לפני פתיחת המדרשייה סדן הסביר במאמריו ובנאומיו את חשיבות המקצוע, תכנן מה ילמדו בו ואף העניק לו את שמו. עם הקמת המדרשייה הכניס סדן את המקצוע לתוכנית הלימודים, והפקיד את הרב שאול ישראלי על הוראתו. סדן עודד את הרב ישראלי להעלות על הכתב את שיעוריו, ובהמשך אף סייע לו להוציא לאור את הספר "פרקים במחשבת ישראל", המבוסס על שיעורים אלה. בעקבות המהלך הזה הכניסו עוד ישיבות תיכוניות, אולפנות ומוסדות על-תיכוניים את המקצוע לתוכנית הלימודים.

בשנת 1969, כאשר המדינה החליטה על הרפורמה בחינוך והיה חשש שהישיבות התיכוניות תיפגענה מכך, חיפש ישראל סדן פתרון אשר יבטיח את המשך קיומן. בראשו עלה הרעיון להשתמש ברפורמה כדי לחזק את הישיבות התיכוניות, וזאת באמצעות הקמתן של חטיבות ביניים ישיבתיות - מכינות לישיבות התיכוניות. ראשי החינוך הרתי התנגדו לרעיון שלו בצורה נחרצת, אך סדן עמד איתן בדעתו להוציא את הרעיון אל הפועל.

סדן זכה להקים את חטיבת הביניים הישיבתית הראשונה, המכינה למדרשיית נעם - קריית יעקב הרצוג בכפר-סבא. בעקבות זאת קמו ברחבי הארץ חטיבות ביניים ישיבתיות נוספות. סדן צדק. הקמתן מנעה פגיעה בישיבות התיכוניות ואף חיזקה אותן.

## פרויקט חייו

בשנותיה הראשונות של המדרשייה לימד סדן היסטוריה וספרות. למרות שהמשורר אורי צבי גרינברג היה מוחרם באותה עת והוטל איסור על לימוד שיריו, לימד סדן את שירתו, הוציא חוברת לימוד פנימית עליה, ואף הזמין את המשורר לביקורים וטקסים במדרשייה. התלמידים, יש לציין, קיבלוהו בחום רב. פרויקט נוסף שהוביל סדן היה ספרי "ניב המדרשייה". מעל במה זו פרסמו תלמידים, רבנים והוגים מאמרים בנושאי הלכה, מחשבה, חינוך וספרות.

סדן גיבש את תוכניות הלימודים במדרשייה, והיה מעורה בענייני החינוך ובקביעת צוות המורים, הר"מים והמדריכים. הוא ידע הכול על כל תלמיד במוסדות המדרשייה: החל ממצבו מבחינה אישית ועד רמתו בלימודי החול והקודש.

שתי קריות יפהפיות בנה סדן למדרשיית נעם בפרדס-חנה ולקריית יעקב הרצוג בכפר-סבא. עול הבנייה והאחזקה השוטפת נפל על כתפיו. הוא לא נהנה מכספי מדינה לצורך הבנייה, אלא עשה כל מאמץ כדי להשיג מימון מצד בעלי יכולת פרטיים. באישיותו הכריזמטית הצליח אף בכך.

ישראל סדן הקדיש את כל עיתותיו למוסדות המדרשייה. הוא לא התפנה לחיי חברה; חבריו היו ידידי המדרשייה. הוא לא שעה לפניות לקבל על עצמו משרות ציבוריות מכוונות אשר כבוד וגם שכר הוגן בצדן. מעייניו היו נתונים לתחום אחד בלבד: פיתוח המדרשייה. הוא לא חיפש לא כבוד ולא גדולה; כל מעשיו נעשו לשם שמים. ●

\* עפרה מטל היא מנחת סדנאות נשים למודעות עצמית יהודית